

УДК 343.9:[343.37+343.55](477)»197»
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v6.2025.2>

О. Н. Ярмиш

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України, завідувач
Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем
забезпечення прав осіб, які постраждали від війни
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
заслужений юрист України
orcid.org/0000-0002-4811-4520

В. А. Греченко

доктор історичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідної лабораторії з проблем правозастосування
і міжнародної співпраці
Навчально-наукового інституту № 5
Харківського національного університету внутрішніх справ,
заслужений працівник освіти України
orcid.org/0000-0002-6046-017

ФІНАНСОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРИ УТРИМАННІ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД В УРСР У СЕРЕДИНІ 1970-х РОКІВ

Досліджується питання про суттєві фінансові правопорушення при утриманні футбольних команд в республіці у середині 1970-х років. Ці правопорушення мали місце упродовж достатньо тривалого періоду, ще і в 1960-ті роки. У 1974 р. було виявлено розтрата грошових коштів і розкрадання матеріальних цінностей в Севастопольській міській раді ДСТ «Авангард», вчинені в 1968–1973 роках. За ці порушення причетні до розкрадань були засуджені до позбавлення волі на термін від 3 до 15 років. Як видно з архівних матеріалів, найбільша увага приділялася порушенням в команді «Чорноморець (Одеса)». Тут мали місце типові правопорушення, характерні при утриманні й інших футбольних команд. Гравцям незаконно виплачувалися премії, тренери утримувалися за рахунок посад гравців, проводилися товариські матчі з командами окремих колгоспів області, частину доходів від яких тренери незаконно отримували готівкою. «Допомагали» стимулювати команду і голови кількох передових колгоспів Одеської області, які незаконно виплачували тренерам команди значні грошові суми. Але всі ці порушення виявилися Героями соціалістичної праці – вищої трудової нагороди СРСР та членами керівних компартійних органів, тому за ці порушення їх лише м'яко покрикували. На думку авторів, така увага до «Чорноморця» була викликана тим, що незадовго до цих подій команда «посміла» зайняти призове третє місце в футбольному чемпіонаті СРСР, потіснивши московські клуби. Тому ця атака на «Чорноморець», окрім виявлення дійсних порушень, які різною мірою були фактично у кожній футбольній команді вищої та першої і другої ліг, мала на увазі ослаблення команди, щоб попередити можливі «замахи» на призове місце. Були порушення і в інших командах: отримання гравцями та тренерами поза чергою квартир, купівля дорогих меблів для них, цивільних костюмів, видача продуктів харчування понад встановлені норми, покриття витрат на зарплату за рахунок асигнувань, виділених на культурно-масові заходи тощо. Порушення каралися, але проблеми залишалися. Це було, пов'язано, у першу чергу, з відсутністю визнання футболістів професіоналами, їх видавали за спортсменів – любителів, що виглядало, до певної міри, дивно, але відповідно до соціалістичної ідеології. Крім того, футбольні змагання були пов'язані з певними корисливими інтересами та амбіціями місцевих керівників, що теж стимулювало подібні правопорушення.

Ключові слова: Україна, 1970-і роки, футбол, футбольні команди, фінансові правопорушення.

Yarmysh O. N., Grechenko V. A. FINANCIAL VIOLATIONS IN THE MAINTENANCE OF FOOTBALL TEAMS IN THE UKRAINIAN SSR IN THE MID-1970S

The issue of significant financial violations in the maintenance of football teams in the republic in the mid-1970s is being investigated. These violations took place over a fairly long period, including in the 1960s. In 1974, embezzlement of funds and theft of material values in the Sevastopol City Council of the Avangard State Football Association, committed in 1968–1973, were revealed. For these violations, those involved in the thefts were sentenced to imprisonment for a term of 3 to 15 years. As can be seen from the archival materials, the greatest attention was paid to violations in the «Chornomorets (Odessa)» team. Typical violations occurred here, typical of other football teams. Players were illegally paid bonuses, coaches were paid at the expense of players' positions, friendly matches were held with teams from individual collective farms in the region, part of the income from which the coaches illegally received in cash. «Helped» to stimulate the team and the heads of several advanced collective farms in the Odessa region, who illegally paid the team's coaches significant amounts of money. The team and the heads of several advanced collective farms in the Odessa region «helped» to stimulate the team, who illegally paid the team's coaches significant sums of money. But all these violators turned out to be Heroes of Socialist Labor – the highest labor award of the USSR and members of the leading Communist Party bodies, so they were only mildly criticized for these violations. According

to the authors, such attention to «Chornomorets» was caused by the fact that shortly before these events the team «dared» to take the third prize place in the USSR football championship, pushing aside the Moscow teams. Therefore, this attack on «Chornomorets», in addition to revealing real violations, which to varying degrees were actually in every football team of the higher and first and second leagues, meant weakening the team in order to prevent possible «attempts» at a prize place. There were violations in other teams as well: players and coaches received apartments out of turn, bought expensive furniture for them, civilian suits, issued food in excess of established norms, covered salary costs from appropriations allocated for cultural and mass events, etc. Violators were punished, but problems remained. This was primarily due to the lack of recognition of football players as professionals, they were passed off as amateur athletes, which looked, to some extent, strange, but in accordance with socialist ideology. In addition, football competitions were associated with certain vested interests and ambitions of local leaders, which also stimulated such offenses.

Key words: Ukraine, 1970s, football, football teams, financial crimes.

Постановка проблеми. Як відомо, футбол відіграє значну політичну та соціальну роль в житті суспільства: він впливає на настрої громадян і тому може бути інструментом політичної пропаганди. Футбол і політика тісно пов'язані та взаємодіють один з одним на різних рівнях і в різних контекстах. Такий зв'язок може мати як позитивний, так і негативний вплив на політику і суспільство залежно від того, як він використовується і ким. Футбол відображає не тільки спортивні досягнення, а й соціальні, культурні та історичні процеси, що відбуваються в сучасному світі. Цей вид спорту є популярним, має здатність впливати на настрої і поведінку мільйонів людей і тому класифікується як інструмент впливу для політичних лідерів і корпорацій. Проблема взаємозв'язку спорту і політики вже іманентно закладена в цих явищах суспільного життя, адже об'єднавчим бекграундом при їхньому дослідженні виступає гра та поле змагальності відповідно до загальноприйнятих правил. Спортивні успіхи країни сприяють формуванню позитивного образу/бренду держави. Спорт та спортивні досягнення також можуть використовуватися як політична технологія під час передвиборної кампанії окремих політичних діячів та/чи політичних партій. В сучасних політичних процесах спорт все більше починає відігравати роль специфічної складової дієвої стратегії «розумної сили». Футбол у радянському суспільстві мав подвійну роль: з одного боку, він був засобом для масової фізичної підготовки та комуністичної пропаганди, а з іншого, – символом національної гордості та міжнародної спортивної конкуренції, що приносила успіх СРСР. Футбол був важливою частиною радянської пропагандистської машини, яка використовувала його для демонстрації сили та могутності радянського ладу, а також для виховання у населення патріотизму та колективізму. Водночас, успіхи радянських футболістів на міжнародній арені стали для багатьох символом національної гордості та об'єднали країну навколо команд. Футбол у добу існування СРСР був дуже популярним видом спорту, чемпіонати СРСР з футболу були одним з головних спортивних щорічних змагань.

Разом з тим слід відзначити, що для цієї сфери характерні гучні скандали, сенсації з негативним відтінком. Це й не дивно: гра притягує мільйони вболівальників, преси, адже результати матчів мають і корисливий підтекст. І в нинішньому українському футболі широко розголосу набула кримінальна справа Андрія Павелка, який очолював Федерацію футболу України, зовсім свіжий приклад – інформація в ЗМІ про начебто «договірні матчі» в клубі «Полтава». Але корені всього цього ще в радянському футболі, для якого характерним була певна утаємниченість позастаціонального життя, кураторство клубів з боку партбосів, суперництво між ними, залучення «руки Москви» для розправи з конкурентом. І все це – на тлі загальної проблеми – відсутності легальних засад для нормального існування професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема раніше не досліджувалася в науковій літературі, в тому числі в історико-правничій. У своїй науковій розвідці автори спиралися на неопубліковані раніше матеріали з Центрального державного архіву громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 25. Спр. 1511 та Спр. 1691), де йдеться про фінансові зловживання при утриманні футбольних команд «Чорноморець» (Одеса), «Таврія» (Сімферополь) та низки інших.

Мета статті. Автори поставили собі за мету розкрити основні види фінансових правопорушень та способи їхнього здійснення при утриманні низки футбольних команд в республіці. Ця мета конкретизується в таких завданнях:

- окреслити причини фінансових правопорушень при утриманні футбольних команд, показати, чому вони стали можливими за радянської доби;
- висвітлити сутність та основні способи вчинення даних правопорушень в окремих футбольних командах;
- показати реакцію вищих керівних органів на дані правопорушення та охарактеризувати шляхи, якими вони намагалися подолати це явище.

Виклад основного матеріалу. Справа про зловживання та правопорушення в утриманні футбольних команд республіки почалася

з записки відділу пропаганди ЦК КПРС і прокуратури СРСР з питання фінансових зловживань при утриманні футбольних команд в УРСР. Москва вирішила «навести порядок» серед футбольних суперників московських футбольних команд, звернувши увагу на зловживання при їхньому утриманні. Після цього на секретаріаті ЦК компартії України 27 січня 1978 року були розглянуті ці записки. Було відзначено що Уккратпроф, Спорткомітет УРСР, Одеський, Кримський обкоми компартії та облвиконкоми не забезпечили відповідного контролю за виконанням постанови ЦК КПРС від 14 січня 1972 року «Про деякі нездорові явища в окремих видах спорту і особливо в футболі». ЦК КП України взяв до відома, що бюро Одеського обкому компартії, заслухавши пояснення голів колгоспів, суворо вказало їм і попередило, що при повторенні подібних порушень вони будуть притягнені до суворої партійної відповідальності. Відповідним парткомітетам було доручено розглянути питання про партійну відповідальність колишніх тренерів команди «Чорноморець» Алескерова А.Л., Романова Ю. М., Заболотного Ю. Л. Рішенням Одеського обкому КПУ було оголошено суворо догану з попередженням голові Чорноморської басейнової ради ДСТ «Водник» Яковенку, був знятий з роботи головний бухгалтер ради цього товариства, а також покарані голова і секретар басейного комітету профспілки, директор і бухгалтер Центрального стадіону Чорноморського морського пароплавства. Севастопольський міськом партії притягнув до партійної відповідальності працівників міської ради спортивного товариства «Авангард» Приймака, Гіржова, Конєва, а Кримський облкратпроф раніше зняв з роботи голів обласного і міської ради ДСТ «Авангард» Раськіна і Месропяна, начальника футбольної команди Лиса, адміністратора Червенка, бухгалтера Рибак. Українська республіканська рада профспілок суворо вказала президії Одеського облкратпрофу на недоліки, які мали місце, і вжила додаткових заходів зміцнення фінансово-господарської дисципліни при утриманні футбольних команд. Спорткомітет УРСР зняв з роботи старших тренерів Чорноморця Алескерова, Заболотного і тренера Романова, вони були позбавлені звань заслуженого тренера Української РСР, їм було заборонено працювати в командах майстрів. Голові Одеського обласного спорткомітету Гавенку було оголошено догану. Цей документ підписав секретар ЦК компартії України Я. Погребняк 23 лютого 1978 р. [1, арк. 1–2].

Слід відзначити, що в сучасних нарисах про А.Л. Алескерова, який і досі залишається кумиром одеських вболівальників, ніде не вказано, що він був позбавлений звання заслуженого тренера Української РСР. Основний удар у мос-

ковській записці було спрямовано саме проти команди «Чорноморець» (Одеса), що є цілком зрозумілим, адже ця команда з периферії змогла зайняти третє місце з футбольному чемпіонаті СРСР 1974 року, потіснивши з п'єдесталу московські клуби, що розглядалося у Москві того часу як нечуване нахабство. У нарисі про Алескерова, надрукованому у збірнику «Вони залишили слід в історії Одеси», відверто написано, що «наставник цей весь вільний від тренувань час (це при 3-х тренуваннях на день!) проводив у прийомних високого начальства облвиконкому, Чорноморського морського пароплавства, "вибиваючи" для своїх підопічних квартири, меблі, машини» [2].

Ще у квітні 1977 р. було проведено перевірку фінансового утримання футбольних команд «Чорноморець» (Одеса), «Шахтар» (Донецьк), «Дніпро» (Дніпропетровськ), «Зоря» (Ворошиловград), «Таврія» (Сімферополь) і колективу фізкультури Харківського авіаційного інституту, матеріали якої були розглянуті секретаріатом Української республіканської ради профспілок, президіями Одеського, Дніпропетровського, Кримського, Донецького, Ворошиловградського облкратпрофів і республіканської ради спортивного товариства «Буревісник». За безконтрольність в питаннях фінансового утримання футбольної команди «Чорноморець» Уккратпроф суворо попередив Одеську обласну раду профспілок (голова Борщ), були накладені стягнення на голову Чорноморського баскомітету флоту Артюхова, голову басейнової ради ДСТ «Водник» Яковенка, начальника команди «Таврія» Заяєва, директора і старшого бухгалтера будинку фізкультури Староверова і Безродну. З посад, які обіймали, були звільнені старший тренер і старший тренер з виховної роботи футбольної команди «Зоря» відповідно Пестов і Банніков [3, арк.1].

Наведена вище довідка, підписана секретарем ЦК КПУ Я. Погребняком, ґрунтувалася на доповідних місцевих компартійних органів, які намагалися пояснити вищому начальству, чому були допущені такі недоліки в контролі за футбольним життям місцевих клубів. Так, 4 січня 1978 року Кримський обком компартії України направив в ЦК компартії України інформацію про хід виконання постанови ЦК компартії України «Про деякі нездорові явища в окремих видах спорту і особливо в футболі» від 10 березня 1972 року. У ній вказувалося, що активно вживаються заходи щодо усунення порушень фінансової дисципліни. Ще на початку 1974 року при ревізії облкратпрофу було виявлено розтрати грошових засобів і розкрадання матеріальних цінностей в Севастопольській міській раді ДСТ «Авангард», вчинені в 1968-1973 роках. Вони були, як вважав обком, наслідком безконтрольності, неякісно проведених раніше ревізій в това-

ристві і неправильного підбору кадрів. За матеріалами обласного прокуратури, було проведено слідство і винуваті були притягнені до судової відповідальності. За нанесення матеріальної шкоди в сумі 68 464 рублі 33 коп., грубі порушення фінансової дисципліни були засуджені до позбавлення волі колишній голова Севастопольської міськради «Авангард» Месропян – на 15 років, директор ДЮСШ інструктор шахового клубу Дворнова – на 8 років, старший бухгалтер міськради ДСТ «Авангард» Рибак – на 6 років, тренер і начальник футбольної команди «Авангард» Лис – на 4 роки і адміністратор команди Червенко – на 3 роки. За пособництво в розкраданні грошових засобів і матеріальних цінностей були покарані в партійному порядку працівники Севастопольської міської ради ДСТ «Авангард», члени КППС Приймак, Гержов, Конєва. За неправильний підбір кадрів і слабкий контроль за діяльністю підвідомчої організації був знятий з роботи голова обласної ради ДСТ «Авангард» Раскін. Звільнений від посади, яку обіймав, ревізор обласного прокуратури Кокуратов. Дані матеріали були обговорені на активі фізкультурних працівників міста Севастополя, в колективах добровільних спортивних товариств і відомств області. З метою попередження фінансових і інших порушень, підвищення персональної відповідальності керівників спортивних організацій ревізії фінансово-господарської діяльності футбольних команд майстрів стали відбуватися двічі на рік. Були також накладені суворі догани на низку інших працівників. Документ підписав секретар обкому компартії України В. Макаренко 10 січня 1978 р. [1, арк. 4–5].

Але особлива увага у матеріалах республіканських та місцевих органів влади приділялася порушенням в команді «Чорноморець (Одеса)». За рішенням президії чорноморської басради ДСТ «Водник» в 1976 році гравцям і тренерам незаконно були виплачені премії в сумі 24,5 тисяч рублів за рахунок коштів, виділених Чорноморським пароплавством на проведення спортивно-масової роботи серед трудящих. На посадах гравців команди утримувались тренери [1, арк. 6]. Колишні тренери команди Алєскєров, Романов, Заболотний, ігноруючи існуючі положення, проводили товариські матчі з командами окремих колгоспів області, частину доходів від яких незаконно отримували готівкою. Отримані ними від цього кошти не оприбутковувались в Одеській басраді ДСТ «Водник». Керівники низки колгоспів області пішли на грубі порушення фінансово-господарської дисципліни. Так, колгоспом імені Татарбунарського повстання Татарбунарського району (голова Тур) за період з 1974 по 1976 рік було виплачено команді «Чорноморець» 9717 рублів, в тому числі Алєскєрову

1415 рублів, частину з яких в процесі розслідування він вніс в касу колгоспу. Без рішення правління колгоспів імені Посмітного Березівського району (голова колгоспу Бондаренко) та імені Дєржінського Овідіопольського району (голова колгоспу Кудрявцев) в 1974–1976 роках було виплачено Романову і Заболотному відповідно 2960 і 1000 рублів. Крім того, колишнім керівникам і гравцям команди «Чорноморець» у вигляді премій і надання матеріальної допомоги було виплачено в 1976 році Чорноморським морським пароплавством більше 30 000 рублів.

На бюро обкому компартії були викликані голови колгоспів Бондаренко, Кудрявцев, Тур – всі Герої соціалістичної праці. Тур – член центрально-ревізійної комісії КППС, депутат Верховної ради УРСР, Бондаренко – член ЦК компартії України. Заслухавши їхні пояснення, бюро зазначило, що керівники колгоспів, які незаконно виділяли кошти команді «Чорноморець», заслуговують суворої партійної догани, але, враховуючи, що вони визнали свої помилки і глибоко усвідомили вину [1, арк. 7], а також вжили заходів що недопущення в майбутньому такої витрати коштів, головам колгоспів Туру, Кудрявцеву Бондаренку було строго вказано і вони були попереджені, що при повторі подібних фактів вони будуть притягнені до більш суворої партійної відповідальності. З метою посилення виховання спортсменів-футболістів був складений конкретний план політико – виховної роботи, організовано соціалістичне змагання з командою «Шахтар» (Донецьк), досвідчені гравці закріплені для проведення індивідуальної роботи з спортсменами дубля, частіше практикуються зустрічі команди з трудовими колективами, героями праці [1, арк. 8]. Тобто, заходи з виправлення недоліків приймалися у дусі «розвиненого» соціалізму: організація соціалістичного змагання між футбольними командами, збільшення зустрічей з трудящими, наставництво ветеранів команди над молоддю тощо.

У результаті було посилено контроль за витратою коштів на навчально-спортивну роботу. Було встановлено, що приватним особам виплачувались готівкою великі суми грошей за прання і ремонт спортивної форми, було виявлено і низку інших порушень. Тренери «Чорноморця» організовували товариські матчі, частину доходів від яких незаконно отримували готівкою, яка не оприбутковувалась, і ці гроші штовхнули їх на спроби підкупу футбольних суддів, тренерів і гравців команд суперників. Колегія спорткомітету України двічі розглядала питання про незадовільний виступ футбольної команди «Чорноморець» в чемпіонаті СРСР і фінансові порушення. Гравці були попереджені, що, якщо вони будуть причетні до дого-

ворів про певний результат матчу, то будуть позбавлені спортивних звань, права тренувати команди майстрів, грати за команди майстрів і судити футбольні зустрічі [1, арк. 16–17].

Ревізією 1976 року було виявлено, що в команді «Карпати» (Львів) куплялися і встановлювалися на квартирах тренерів та гравців дорогі меблі. В команді «Таврія» (Сімферополь) за рахунок коштів команди було закуплено 30 імпортованих цивільних костюмів. Мали місце випадки виплати премій гравцям і тренерам при нічийних результатах матчів, а також за товариські зустрічі з командами низького спортивного класу, ігри з якими проходили без грошових зборів. Подібні зустрічі проводилися командами «Таврія» (Сімферополь), «Зоря» (Ворошиловград), «Спартак» (Івано-Франківськ), а в команді «Металіст» (Харків) навіть були виплачені премії за 10 незіграних матчів. Щодо команди «Таврія» (Сімферополь), голові профспілкового комітету об'єднання «Фотон» Олесю, начальникам команд оголошено догани, а директорам, бухгалтерам будинку фізкультури – суворі догани. Заводський комітет профспілки заводу імені Малишева оголосив догани голові і старшому бухгалтеру спортклубу «Металіст», а також звільнив від посад, які вони обіймали, начальника і тренерів команди, справа на яких була передана слідчим органам [1, арк. 10].

6 січня 1978 подібну записку спрямував в ЦК КПУ і Спорткомітет УРСР [1, арк. 13]. Перевірками було викрито факти незаконно отримання додаткової заробітної плати футболістами, усілякого роду премій і грошової допомоги, видачі продуктів харчування понад встановлені норми, покриття витрат на зарплату за рахунок асигнувань, виділених на культурно-масові заходи і навчально-спортивну роботу, отримання абонементів за рахунок підприємств і організацій під виглядом оренди спортивних споруд. Відзначалося, що закінчили 1977 рік з дефіцитом і не мають коштів на заробітну плату до нового сезону 10 команд, в тому числі в першій лізі: «Металург» (Запоріжжя), СКА (Одеса), другої ліги: СКА (Київ), «Спартак» (Житомир), «Десна» (Чернігів), «Локомотив» (Вінниця), СКА (Львів). Поряд з цим за порушення, допущені при утриманні команд, комітети народного контролю зробили грошові нарахування в Харківській області – на двох осіб, в Тернопільській області – на сім осіб, в Запорізькій області – на двох осіб, Чернівецькій області – на одну особу і в Вінницькій – на трьох осіб. За результатами перевірок спорткомітет УРСР зняв з посад, які вони обіймали, начальників команд «Буковина» (Чернівці) Заславера, «Шахтар» (Горлівка) Єремілова, «Авангард» (Севастополь) Лиса, старшого тренера команди «Шахтар» (Макіївка) Шпиньова, директора Горлівського стадіону «Шахтар»

Асмолова, бухгалтера того ж стадіону Петрова, голову Криворізького спорткомітету Машуру, адміністратора команди «Спартак» (Івано-Франківськ)-Ламбурга [1, арк. 14].

Подібні «заохочення» були й в київському «Динамо» – головній команді республіки. Причому це «стимулювання» відбувалося на найвищому рівні, за участю очільників республіки – першого секретаря ЦК компартії України В.В. Щербицького та Голови ради міністрів УРСР О.П. Ляшка та інших керівників.

Ось що писали про це відомі українські журналісти Дмитро Харитонов та Артем Франков у своїй книзі «Лобановський. Післямова»: «Щербицький міг щедро преміювати команду Лобановського, який перед важливою грою просив «заохотити хлопців» – зарплати в ті роки були хоч і цілком пристойними (сімсот – дев'ятсот рублів), все ж таки не рівня нинішнім гонорарам. Лобановський називав суму в п'ять-шість тисяч рублів – по триста рублів на людину. Далі події розвивалися так: Яків Погрібняк доповідав питання на Політбюро, Щербицький напівжартівливо-напівсерйозно цікавився у голови Радміну УРСР Ляшко: – Ну, що, Олександрє Павловичу, знайдемо гроші? – А скільки потрібно? – Лобановський просить по триста на брата. Ляшко, згоджуючись, хитав головою: – Якщо треба, Володимире Васильовичу, то знайдемо» [4, с. 57–58].

Нам не вдалося знайти документи, де б говорилося про якісь фінансові порушення у київському «Динамо». Очевидно, це було пов'язано з тим, що командою опікувався тодішній перший керівник України В.В. Щербицький та й вирішувалися питання про «заохочення» гравців і тренерів фактично офіційно – рішенням Ради міністрів УРСР.

Висновки. Отже, як видно з наведеного вище документального матеріалу, при утриманні футбольних команд в республіці у середині 1970-х років допускалися суттєві фінансові правопорушення. Ці порушення мали свої корені ще в попередні періоди і тривали не один рік. Так, на початку 1974 року було виявлено розтрати грошових засобів і розкрадання матеріальних цінностей в Севастопольській міській раді ДСТ «Авангард», вчинені в 1968–1973 роках. За ці порушення причетні до розкрадань були засуджені до позбавлення волі на термін від 3 до 15 років. Але найбільша увага у матеріалах республіканських та місцевих органів влади приділялася порушенням в команді «Чорноморець (Одеса). Тут гравцям незаконно виплачувалися премії, тренери утримувалися за рахунок посад гравців, проводилися товариські матчі з командами окремих колгоспів області, частину доходів від яких тренери незаконно отримували готівкою. Керівники кількох кол-

госпів Одеської області здійснили грубі порушення фінансово-господарської дисципліни, але всі ці порушники виявилися Героями соціалістичної праці – вищої трудової нагороди СРСР та членами керівних компартійних органів, тому за ці порушення їх лише м'яко покритикували. Як нам здається, така увага до «Чорноморця» була викликана тим, що незадовго до цих подій команда «посміла» зайняти призове третє місце в футбольному чемпіонаті СРСР, потіснивши московські клуби. Тому ця атака на «Чорноморець», окрім виявлення дійсних порушень, які різною мірою були фактично у кожній футбольній команді вищої та першої і другої ліг, мала на увазі ослаблення команди, щоб попередити можливі «замахи» на призове місце. Були порушення і в інших командах: отримання гравцями та тренерами поза чергою квартир, купівля дорогих меблів для них, цивільних костюмів, видача продуктів харчування понад встановлені норми, покриття витрат на зарплату за рахунок

асигнувань, виділених на культурно-масові заходи тощо. Порушники каралися, але проблеми залишалися. Це було пов'язано, у першу чергу, з відсутністю визнання футболістів професіоналами, їх видавали за спортсменів – любителів, що виглядало, до певної міри, дивно, але відповідно до соціалістичної ідеології. Крім того, футбольні змагання були пов'язані з певними корисливими інтересами та амбіціями місцевих керівників, що теж стимулювало подібні правопорушення.

Література

1. Центральний державний архів громадських об'єднань та українці. (ЦДАГОУ). Ф. 1. Оп. 25. Спр. 1691. Арк. 1–17.
2. Горбатюк Анатолій. Алескеров Ахмед Лятифович (1935–2015). Вони залишили слід в історії Одеси: збірник біографічних нарисів і статей. URL: <https://odessa-memory.info/ru/index.php?id=296>
3. ЦДАГОУ. Ф. 1. Оп. 25. Спр. 1511. Арк. 1.
4. Харитонов Дмитро, Франков Артем. Лобановський. Післямова. Харків: Фоліо, 2002. 306 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025